

ISTORIA HUNNILORU.

(Dupa mai multi Autori.)

(Finea.)

Theodosiu II. onora pe Attila cu titlu de belliduce romanu; elu primi acestu titlu; inse cu aprieta declaratiune, cumca acestu titlu pe elu nulu va impedeá de a tracta cu Romanii cá cu nescari enemici, indata ce ei nu i-ar' face destulu pretensiuniloru sale.

Currundu dup'aceea pela a. 447 se face mentione, cumca Illyria, Tracia, Dacia si Messia era ar' fi fostu pradate de Hunni: 70 Cetati fura subjugate, si doue armii fura nimicite. Asia Romanii devuira si acum a cumpara pace dela Hunni cu 6000 puniti auru si cu unu tribut u annualu de certialitate de'n acesta summa. — Atatea summa de bani nu se poteu alteliu cestiga decatu pre'n asuprirea si storcerea subditiloru. Acesta facu ca familiile romane cele mai avute se devina misere; multi de'ntr e cetatieni seu se spenzurara de'n despratiune, seu perira de fone.

Romanii avu respectu de Regele Hunniloru; pe legatii aceliua i-ingramadeu cu daruri; deca Attila vrea se si-inavut iesca verunu Offic. de Curte, nu devé alt'a decatu se lu tramita la Constantino-polu. Precatu observá ca Imperatulu si-perde de'n auimosia, pre atatu si-inmultia si elu pretensiunile; pentruca sciea ca indata ce l-ar' amerintia cu resboiu -- de securu va dobendi totu, ce a pretinsu. Theodosu vediendu acesta grosolana perfidia alui Attila, de'n a cui anima apuse totu sentimentulu de onore si virtute — la svatulu lui Chrysaphu facu planu se 'lu ucida. Dreptu' aceea lui Edecon legatulu aceliua i-promisse tesauri mari, decumva ar' luá asuprasi esecutarea acestui planu. Edecon la vedere

se apromisse: dar' reitorcanduse la Regele seu descoperi planulu tiesutu de Theodosiu asupra vietii regesci.

Attila, dupo ce se convinse de planulu facutu asuprai, tramise la Theodosiu legati cu ordine ca se i-nuncieze: cumca de si elu se trage de'n vitia nobila intocma cá Attila: totusi pre'n platirea tributului s'au facut sclavu lui Attila; ma inca sclavu perfidu, carele pre Domnulu seu vrú al' ucide pre'n proditione. — Acesta furore si amenintiare a triumfatorului numai pre'n mai multe rugari umilite si pre'n numerose daruri s'a pututu molcomi.

Pe tempulu lui Valentinianu III Imp. Occidentelului (425—455) Attila strabatú chiaru in anima Imperiului, — in Gallia. Pretestu la acesta i-dedu denegarea pretensiunei, ce o adresesa catra Valentinianu in privintia casatoriei cu Honoria fiica Imperatescei Plachidia si sorá sa). Ce e dreptu Honoria, carea numai de'n sila imbracase vestimentulu calugarescu — si — avusa correspondentie secrete cu Attila si precum se scrie i-promisse ca sevá marita dupo desulu, transpunendu deodata tote pretensiunile sale asupra coronei (diuimetate de'n Imperiu); ma inco pentru mai mare garantia i-si tramise dreptu gagi u, unu inelu. —

Attila vré a cestiga valore acestoru pretensiuni. Cu acestu scopu, pela a. 451 aflanduse in culmea a loru 500,000 dupa altii 700,000 ostasi, intre cari se afla o multime de Gepidi, Rugieri, Ostgoti trecu Rinulu si intra in Gallia; deprada in celu mai tirannu modu totu tienutul de'ntr e fl. Rinu, Seine, Marne si Mosel; Cetatile fura dearse si campii acoperiti cu cadavre. — Attila ajunse acum pen' la cetatea Orleans, pre candu Etiu in societate cu Theodoricu Regele Vestgotiloru, ajutatu si de Traci, Burgundi si alti populi, navali asuprai si 'lu astrinse a se retrage. Elu infuriatu

si mai resolutu spre verice sacrificiu decatu a se retrage cu rusine, in campii Catalauniei (la Chalons sur Marne 451) se opri spre a încercá lupta decisa cu enemicii sei; inse fú devinsu; si Theodoricu Rege Vestgotiloru, caruia se adscrie mai alesu acést'a victoria, muri mórté de erou. Iornande scrie ca 252,000 cadavre acoperira acestu campu de lupta.

Arrogantulu Attil'a devinsu fiindu, s'a reñtorsu in Pannoni'a (Ungari'a); dar' in anulu urmatoriu de abia apucandu a se mai reculege, a intratu cu noua potere in Itali'a. Fric'a si terrorea se latise pre totu loculu. Etiu in locu de a apera Alpii svatui Imperatorelui, cá se fuga; si vré insusi a premerge cu esemplulu. Totusi acestu proieptu desonoratoriu se lapadá. — Imperatorele se inchise in Roma si tote provinciile de'n colo de fl. Po (Padus) le lassa in manile enemicalui, cugetandu. cumca barbarii se voru multiami cu aceea prada. Ei insa, dupoce depredara capital'a Vindeliciloru (Augusta Vindelicorum, Augsburg), recura Alpii juliacensi, asediara si occupara cu assaltu Aquileja, si ruinara totu, ce au aflu in Veneti'a si Liguri'a. In Milano, Attil'a dedú preste o icona, carea symbolisá pe Imperatorele siedindu pre tronu, si la petiorele sale avé un'a multime de Hunni batuti. Elu demanda ase rade acestu symbola; si in loculu aceluia pe tronu a depinge ty-pulu seu; in'ntea acestuia apoi demanda a se depinge Imperatorele avendu pe umeri unu saceu de auru, pe care lu golea la petiorele Attil'e.

Venetianii voindu a scapá de furi'a Hunniloru, si cautara asilu pe insulele marei adriatice; acolo si edificara casi si pre'n acést'a pusera fundamentu la cetatea Venetiei, carea apoi pre'n commerciulu seu celu mare deveni faimosa in Istori'a noua.

Etiu dobendendu ajutoriu dela Marcianu Imperatorele Orientelui mai teiá cateva partite de ale Hunniloru. In urma Valentianu tramise la Attil'a legati, cá se céra pace. Leone santulu, Pontificele, carele se afla in fróntea acestei legatiumi sciú a inblaudi spiritulu celu selbaticu a lui Attil'a. Asia se inchieá unu armistitiu; lui Attil'a i-se incuviintiá unu anumitu tribut. Dupo care elu se reñtorse: ince nu far' de amenintiare, ca va intrá érasu in Galli'a — decumva nu i-se va tramitte de muere Principessá Honoria, si nu i-se va da in locu de diestre diumetate de'n Imperiu. Muri in 453 (dup' altii 452, 454). In priviat'a morticii lui Attil'a Marcellinu

Comituln scrie: cumca elu s'ar fi ucisu de man'a si cucitulu unei femei. S. Teofanu si altii diu: ca Attil'a cu ocasiunea nuntiei sale bendu pré multu vinu si adormindu, i-a isbutitu sangele pe nasu si pe gura si asia s'a inecat. Ce fata a luat elu de muere, nu se scie. Istoricii nu ne dau date despre acést'a. Iornande numai atata insemna, ca muerea lui Attil'a s'a numitu Ildika; far' de a ne spune, ca a cui fata a fostu? In cronic'a unгурésca muerea lui Attil'a se afla cu numele Milko.

Fiii lui Attil'a pre'n necurmatele certe si resbelle interne pusera capetu Regimului celui colosalu a Hunniloru, carele avea dela Rinnu si Danubiu pen' la fl Volga. Populii suppusi Hunniloru se emancipara. Ellak, fiulu celu mai mare a Attil'e cadiú in lupt'a, ce o avú cu Ardariu Regele Gepidiloru, cari se eliberara. Irnacu al' treilea fiu, — dupo cum scrie Iornande — trecú ap'a Volga si se retrase in partile extreme ale Scytiei minore, unde cadiú in contra Avariloru. Numai Dengesits al' doilea fiu se mai putú catuva tempu sustiené langa Danubiu. In fine, dupoce se eliberara Burgundii, Herulii, Thüringii s. a. incetá si domni'a acestuia. Asia apuse Regimulu celu vastu — dar barbaru — al' Hunniloru.

Remasitiile acestui populu de comunu se cauta in Sacuii si Ungurii de astadi.

Blasia, 29. Noem. 1853.

I. Russu.

SENTINTIE SI CUGETARI

Asi afla in fericirea altora pe a sa, este a fi fericitu in viétia acést'a; si a pune temeiu la fericirea altora ómeni, iti castiga o indestulare cerésca.

Wieland.

Barbatulu bravu se iugrijésca de sinei mai la urma, se se increda lui Ddiu si se scape anteiu pe celu impilat.

Schiller.

Se iai bine aminte cumu apuci rosa, pentru ca se nu'i simti ghimpii.

Lafontaine,

Celu care face totudeauna numai ce vrea, acela raru face aceea ce trebue se faca. Barbatu mare este acela, care 'si póte calca pe voia, si care niciodata nu vrea aceea ce póte elu, deca nu este in consunantia cu mintea sanetós'a si cu dreptatea.

Oxenstirn.

MIXNEA ȘI BABĂ.

(Dvine o tradiție.)

I.

Дн міжловка понцеї кьнд вавеле реле
 Се плітвѣ прін реції кьларе не стеле;
 Кьнд лампа се стінце ла пергьл торштѣнт
 Атінсѣ де арінї, сѣлать де вьлг;
 Кьнд вьха се пльце прін трісте сьснїне;
 Кьнд рьїї фак планьрї кьм аѣ ка сѣ цїе
 Дн варваре ланцурї попорьл цетьнд;
 Кьнд demonї шї снаїте не мьндї се адьлз
 Де зрлѣ ла стеле, ла порї мї ла льлѣ,
 Днтр'ьна дїн пештерї дн мьнте рьнос
 Ън от оре каре інтрѣ кьраціос.

II

Штїдї вої че сьнт містереле
 Кьнд вавеле свьрчїге
 Че нѣ ле дїн пічбреле
 Шонгеск аѣрїсіге?

Дн о пештер а карнацілор
 Мергьнд зп чеас маї вїне
 Везі темплас пачїнацілор
 Че каде дн рьїне.

Ачї се фак містереле
 Де ваве влестешате
 Че скот ла тордї артереле
 Шї хьрчїле зькате.

Ачї се фїерѣ мї бселе
 Дн валеа азрїгѣ,
 Ачї с'адьн фрїшбселе
 Кьнд пьмаї сьнт дорїге.

О флакурѣ нїстерїкѣ
 Дѣ палїдѣ лзїнїл
 Іар сьлїнїї дн бесерїкѣ
 Пьреѣ вѣ се дїкїлїнѣ.

Шї лїлієчїї понцілор
 Че аѣ аїчеа локьл
 Аскьлнїї дн хьрка торцілор,
 Ъмьлѣ сѣ стїнгѣ фокьл.

О вавѣ че ороделе
 Ъскасерѣ дн льме
 Тот ресколеа вьлвореле,
 Шонгїнд днчет зп пьме.

III.

С'азде зп тропот де памї не анроне
 Кьм калѣ стрїгоїл кьнд ва сѣ дескроне
 О тьлѣрѣ фатѣ. . . — Коло. . . аскьлгадї!
 Сѣ фїе Satana кь окїї де фокьрї?
 Хеї! чїне сѣ калче дн перреле'мї локьрї
 Се 'нтрѣбѣ вьтрьна. . . аїчї пекетацїї
 Еа зїче, шї'н змьрѣ зп от се аратѣ
 Кь окїї де сьнце, кь фрїштеа зькатѣ,
 Терївїл ка локьл дн каре інтра.
 Вьтрьнѣ, еа зїсе, адїї фѣ даторїа!
 Шї ворбаї кьм цете дн зїд вїжелїа
 Дн колдурї дн колдурї грозан ресьна.

BĂTRANA.

Аскьлгѣ-мѣ, Dómnе, de mi 'dї am zic cїe
 Сѣ'дї спзїї вїторьл; дар нѣ ва сѣ фїе. . .
 (Хеї! ласѣ кьцїгьл дн тѣкѣ сѣ стеа)
 Аскьлгѣ-мѣ, Dómnе, авѣм дн остїме
 Ън фїї оре каре вестїг дн мьлгїме
 Прїн лзїтеле сале; ера фїлз меѣ;
 Плькьт ка сенїлз, фрїшмос ка о флоре
 Шї пештрѣ ачѣста маї стам еѣ сьт соре;
 Ера пештрѣ мїне ал меѣ Dămnezeї,
 Шї пештрѣ ачѣста м'ам дат дн перзаре.
 Сѣ'л фак днтре бменї ферїче мї маре,
 Ам дат ал меѣ сѣлет ла пергьл тартар,
 Тѣ штїї маї департе. Че? цемї де тьрваре,
 Веї сьнцеле мьмѣ, тѣ веї ресьзнаре,
 Ловеште! на сьлѣл, тіране варвар!
 Кьчї вїада днї есте акьм влестематѣ.
 Ох! кьм нѣ почїї оре сѣ сорѣ асѣ датѣ
 Шї зїлеле тале шї сьнцеле тьѣ!
 Дар нѣ почїї, кьчї фїї меѣ дн вьтїмаї старе
 Опрі орї че тьлѣ а да ресьзнаре,
 Тїране! везі прада'дї, везі кьцетьл сьѣ.
 Не зрмѣ к'о мьлѣ зькатѣ шї арѣ
 Днтр'ьна дїн хьрче зп сьнце еа варѣ,
 Шї дьнд'л лзї Міхнеа дї зїсе: сѣ веї!
 Е сьнцеле фїї меѣ, сьрве'л маї таре
 Е калд шї е тьлѣр, кьм веї тѣ, варваре;
 На, сьрве, сѣ еѣ сорѣ п'ал тьѣ, де нѣ веї.

IV.

Тодї тордїї дн торьлжїтърї
 Кь гїарьлѣ 'нклештате
 Ка фрїзеле зькате
 Че свор кьнд сѣлѣ вьтєл
 Сїре Міхнеа аьрга:

Іар вьрколачїї серїї
 Че кїар дн лзїл пїшкѣ
 Кьнд фрїзеле се шїшкѣ
 Дн тїмьлз прїмьверїї
 Цїнѣнд, акьм сьвара.

Шї релеле Тоасте
 К'о сьгѣ мїчї пічбре
 Ка глоьврї рогїтбфе
 Ка волонанї не кьстѣ
 Ростоголїнд змьла.

Шоїманѣле че змьлѣ
 Ка вїжелїї тьрвате
 Колбсе демїрате
 Кь форма ка о тьрлѣ
 Дн манцїї дн вїї кьлка.

V.

Ън глас дн мьлгїме терївїл цетѣ
 Шї чѣта днлорѣ дндатѣ тьлѣ.

VI.

B. IESTEMЪ. I.

Орї зїде веї мерце сѣ калчї о тіране,
 Сѣ калчї п'зи кадавєр пї'н вїс'дї сѣ'л вєлї,
 Сѣ стрьцїї тѣ дн мьл'дї тот мьїнї діафане . . .

Ші орї че'дї о сизне тз то'те съ крезі.
 Съ'дї арзъ пльмънї д'о сете адънкъ
 Ші апъ, тіране, съ нз по'дї съ веї,
 Съ сїмцї тот д'авна асвиръ'дї о стънкъ
 Съ 'нклїні а та фрзѣте ла чїне нз вреї.
 Съ нз се кнѣоскъ че нїне веї фаче!
 Съ пльнцї! Длсѣ ларкнї съ нз по'дї върса,
 Ші орї че дорїнцъ, шї орї че'дї ва плаче
 Съ нз по'дї, тіране, съ нз по'дї гвста!
 Съ крезі къ ентї ценїѣ, съ аї зїле пълте
 Ші то'дї аї тѣї мѣрѣ; іар тз съ тръештї!
 Ші ворва та нїмїні съ нз о аскълте
 Нїмїк съ'дї маї плакъ, нїмїк съ дорештї!

VII.

Аша ворвї вѣтръна
 Ші Міхнеа тремъръ:
 Іар наїва, че фьлтъпа
 О сѣрѣ дїтр'о клїнъ
 Ші тот де сете цїгъ
 Ла дрѣнта лѣї свъръ.
 Ел аре кап де газр
 Ші ріаре де стрїгоїѣ
 Ші кѣдаї де валазр,
 Ші цеме къ тзрваре
 Кънд вава трїстъ паре;
 Іар кѣдаї стъ вълвоїѣ.
 Іар Nagodelѣ врѣте
 Къ джѣеле дн кап
 Къ лзнци шї стрѣмѣе гѣте
 Къ каре де не стънкъ
 Рѣм тареа чеа адънкъ
 Ші лзмеа нз ле 'н кап.
 Ші хателе хїдѣсе,
 Дн снате к'ш нїчїор,
 Къ кѣде лзнци, плетѣсе,
 Къ зече гзрї дн фрзѣте,
 Къ капъл кът зп мѣнте,
 Че сар дїн мѣнцї дн пор.
 Ші шасе леціѣне
 Де діаволї влестемацї
 Тречеаѣ ка гзрїліѣне
 Де флакърї інфернале
 Къларї то'дї не кавале
 Къ перїї вълвоїацї
 Ші шїї де шїї де снаїме
 Венеаѣ дїн іад рѣзънд
 Не Міхнеа съ дефаїме
 Къчї астѣел вава аре
 Міжлок де ресвнаре
 Не торг несвнрънд.

VIII.

Мїхнеа дїкалекъ, калъл съѣ тропотъ
 Фъце ка вѣртъл;

Дрлъ пѣдърїле, фжїше фрзїзеле
 Цеме пльмнѣтл;
 Фъг леціѣнеле; свор къ кавалеле
 Лава дїспаре;
 Черъл се 'ртгнекъ, мѣнцїї се клетенъ
 Міхнеа тремаре.
 Фълцѣръл скънѣе, гънетъл вѣвзе
 Калъл съѣ каде;
 Demonїї рѣсеръ; о че де хохоте!
 Міхнеа жос саре.
 Длсѣ ел ренѣде іаръ дїкалекъ,
 Фъце маї таре;
 Фъце ка крївѣдъл; савїаї сѣмрже
 Дн анъраре.
 Арїні фантастїче сїмте не змерї
 Длсѣ ел фъце;
 Наркъл сѣшїне гзрї дїсетавїле
 Хашелеї сѣце;
 Бава н'о Арнеаѣ, ізге ка фълцѣръл
 Трече 'нпайнте
 Славъ шї палїдъ, плетелеї фълѣже
 Не осъмїнте;
 Барва дї тремъръ, дїнцїї се клетїнъ
 Мїзде ка газр;
 Цеме ка гънетъг, вате кавалеле
 Ка зп валазр.

IX. Бавъ влестематъ, змвръ інферналь,
 Demonї фъръ нѣтър, че 'пѣржацї кавале.
 Спзлѣцї, че шъ врецї?

X. О че де хохоте! рѣсеръ demonїї
 Бава кіар рѣсе. . .
 Длсѣ не вренѣтелез мѣнцїлор, разеле
 Зїлеї venice.

XI. Дрла капїгала де ворѣе вїзаре
 Дн фок се фъкзсе дн наѣа чеа таре
 Шо сзгъ де рошїї аїчї аѣ грекѣт.
 Попоръл шї ровїї с'адъче съ вазъ
 Към Міхнеа, воерїї, аїчї о сѣї арзъ;
 Тот отъл де грїже пѣреа къї вѣтът.

Дра! . . . о фетее вѣтрнъ, скатъ
 Къ лавъл де вrade, пѣрѣ де о датъ.
 Дра! . . . де ал доїлеа нопоръл фъкз
 Venice мїнѣтл кънд зїѣа деклїнъ
 О разъ де сѣре плькѣтъ шї лїпъ,
 Не перїї вѣтрнѣї д'ардїнт апѣр.

Дн флакърї де віе еа фз арзнатъ.
 Традиція сїзне къ вава, дїдатъ
 Че фокъл о 'нчїсе, дн аер свъръ.
 Ші то'дї о вѣзъръ н'о стеа лѣшїнѣсъ
 Дїн рецїї дн рецїї свърънд разїѣсъ
 Ші мѣлт тїшп не зрѣт аша с'арѣтъ.

D. Болїнгїнеанъл.

